

УДК 376-056.264:373.5.091.12

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2025.6.19>

Людмила СІПКО

кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри педагогіки і психології, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, бульвар Шевченка, 81, м. Черкаси, Україна, 18031

ORCID: 0000-0003-3884-3217

Лілія ЮХИМЕНКО

доктор біологічних наук, професор кафедри анатомії, фізіології та фізичної реабілітації, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, бульвар Шевченка, 81, м. Черкаси, Україна, 18031

ORCID: 0000-0002-4455-6233

Вікторія ЗАВГОРОДНЯ

кандидатка біологічних наук, старший викладач кафедри анатомії, фізіології та фізичної реабілітації, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, бульвар Шевченка, 81, м. Черкаси, Україна, 18031

ORCID: 0000-0002-6754-1501

Бібліографічний опис статті: Сіпко, Л., Юхименко, Л., Завгородня, В. (2025). Психолого-педагогічний супровід дітей з ООП в інклюзивному середовищі: сучасні підходи. *Acta Paedagogica Volyniensis*, 6, 136–145, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2025.6.19>

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ДІТЕЙ З ООП В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ

Мета роботи: проаналізувати сучасні підходи до психолого-педагогічного супроводу дітей з ООП в інклюзивному освітньому середовищі. Дослідження спрямоване на виявлення ключових чинників, що забезпечують ефективність інтеграції дитини у соціокультурний простір закладу освіти та сприяють її гармонійному розвитку.

Методологія: у роботі використано комплекс наукових методів: теоретичний аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури для з'ясування стану розробленості проблеми; системний підхід для визначення структурних компонентів супроводу; моделювання для розробки узагальненої схеми взаємодії фахівців; аналіз вітчизняного досвіду реформування інклюзивної освіти в Україні.

Наукова новизна: узагальнено та систематизовано ключові підходи до супроводу дітей з ООП (гуманістичний, діяльнісний, індивідуалізований), що базуються на засадах партнерської взаємодії. Визначено роль команди психолого-педагогічного супроводу не лише як контролюючого органу, а як динамічної системи підтримки, що орієнтована на досягнення автономності учня. Запропоновано авторську узагальнену модель супроводу, яка інтегрує діагностичний, прогностичний, корекційно-розвитковий та моніторинговий етапи. Доведено, що ефективність інклюзії прямо залежить від міждисциплінарної узгодженості дій вчителів, асистентів, психологів та батьків, що дозволяє враховувати специфіку емоційно-вольової сфери дитини.

Висновки: встановлено, що психолого-педагогічний супровід є фундаментом успішної інклюзії, який забезпечує не лише академічну успішність, а й соціальну адаптацію та емоційне благополуччя дитини. Доведено, що впровадження індивідуальної програми розвитку (ІПР) має ґрунтуватися на систематичному моніторингу досягнень та гнучкому коригуванні освітніх траєкторій. Результати дослідження підтверджують, що створення безбар'єрного освітнього середовища можливе лише за умови формування інклюзивної компетентності всіх учасників освітнього процесу та переходу до командної стратегії роботи. Практична значущість роботи полягає у можливості використання запропонованої моделі для підвищення ефективності діяльності інклюзивних класів у закладах загальної середньої освіти.

Ключові слова: психолого-педагогічний супровід; діти з особливими освітніми потребами; інклюзивне середовище; індивідуальна програма розвитку; командна взаємодія; корекційно-розвиткова робота; соціалізація; емоційне благополуччя; інклюзивна освіта.

Liudmyla SIPKO

PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Pedagogy and Psychology, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Shevchenko Boulevard, 81, Cherkasy, Ukraine, 18031

ORCID: 0000-0003-3884-3217

Liliia YUKHYMENKO

Doctor of Biological Sciences, Associate Professor at the Department of Anatomy, Physiology and Physical Rehabilitation, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Shevchenko Boulevard, 81, Cherkasy, Ukraine, 18031

ORCID: 0000-0002-4455-6233

Viktoriia ZAVHORODNIA

PhD in Biological Sciences, Senior Lecturer at the Department of Anatomy, Physiology and Physical Rehabilitation, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Shevchenko Boulevard, 81, Cherkasy, Ukraine, 18031

ORCID: 0000-0002-6754-1501

To cite this article: Sipko, L., Yukhymenko, L., Zavorodnia, V. (2025). Psykholoho-pedahohichnyi suprovid ditei z OOP v inkluzyvnomu seredovyshchi: suchasni pidkhody [Psychological and pedagogical support of children with SEN in an inclusive environment: modern approaches]. *Acta Paedagogica Volynienses*, 6, 136–145, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2025.6.19>

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL SUPPORT OF CHILDREN WITH SEN IN AN INCLUSIVE ENVIRONMENT: MODERN APPROACHES

Purpose: is to analyze modern approaches to the psychological and pedagogical support of children with special educational needs (SEN) in an inclusive educational environment. The study is aimed at identifying the key factors that ensure the effectiveness of a child's integration into the socio-cultural space of an educational institution and contribute to their harmonious development.

Methodology: a complex of scientific methods was used in the work: theoretical analysis of psychological, pedagogical, and methodological literature to clarify the current state of the problem; a systematic approach to determine the structural components of support; modeling to develop a generalized scheme of interaction between specialists; and analysis of the domestic experience of reforming inclusive education in Ukraine.

Scientific Novelty: key approaches to supporting children with SEN (humanistic, activity-based, individualized), based on the principles of partnership interaction, have been generalized and systematized. The role of the psychological and pedagogical support team is defined not merely as a monitoring body, but as a dynamic support system focused on achieving student autonomy. An original generalized model of support is proposed, which integrates diagnostic, prognostic, correctional-developmental, and monitoring stages. It is proved that the effectiveness of inclusion directly depends on the interdisciplinary coordination of actions between teachers, assistants, psychologists, and parents, which allows for taking into account the specific characteristics of the child's emotional and volitional sphere.

Conclusions: it has been established that psychological and pedagogical support is the foundation of successful inclusion, ensuring not only academic success but also the social adaptation and emotional well-being of the child. It is proven that the implementation of an Individual Development Plan (IDP) should be based on systematic monitoring of achievements and flexible adjustment of educational trajectories. The results of the study confirm that the creation of a barrier-free educational environment is possible only through the formation of inclusive competence in all participants of the educational process and a transition to a team-based strategy. The practical significance of the work lies in the possibility of using the proposed model to increase the efficiency of inclusive classrooms in general secondary education institutions.

Key words: psychological and pedagogical support; children with special educational needs (SEN); inclusive environment; Individual Development Plan (IDP); team interaction; correctional and developmental work; socialization; emotional well-being; inclusive education.

Постановка проблеми. Інклюзивна освіта в Україні активно розвивається, однак забезпечення повноцінного психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потре-

бами (ООП) залишається одним із найскладніших завдань сучасної школи. На практиці педагоги й фахівці нерідко стикаються з браком науково обґрунтованих методик, труднощами

у формуванні міждисциплінарної взаємодії, недостатньою готовністю колективів до роботи з різними категоріями дітей та обмеженістю ресурсного забезпечення. Це призводить до фрагментарності підтримки й ускладнює реалізацію індивідуальних освітніх програм, що негативно впливає на динаміку розвитку та рівень включеності дітей з ООП у освітній процес.

У контексті модернізації української освіти та переходу до інклюзивної моделі дедалі більшої уваги потребує питання забезпечення цілісного психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами (ООП). Попри значний прогрес у нормативно-правовому регулюванні, системність і якість супроводу залишаються нерівномірними. У багатьох закладах освіти відчувається дефіцит фахівців, які володіють сучасними корекційно-розвитковими технологіями, діагностичними методиками та компетентностями взаємодії у міждисциплінарній команді. Крім того, педагогам бракує практичних інструментів роботи з різними категоріями дітей з ООП, що призводить до труднощів у реалізації індивідуальних освітніх траєкторій, зниження ефективності адаптації й ускладнень соціальної інтеграції учнів. Наявні протиріччя між потребами дитини, вимогами інклюзивної освіти та реальними ресурсами закладів освіти актуалізують необхідність ґрунтовного теоретичного й практичного обґрунтування сучасних підходів до супроводу.

Зростання кількості дітей, які потребують спеціальних умов навчання, вимагає переосмислення підходів до організації підтримки в інклюзивному середовищі. Сучасні наукові підходи наголошують на важливості комплексної, мультидисциплінарної моделі супроводу, що поєднує педагогічну, психологічну, соціальну та корекційно-реабілітаційну компоненти. Таке середовище повинно бути не лише безбар'єрним, а й розвивальним, чутливим до індивідуальних потреб, здатним забезпечити гармонійний розвиток когнітивної, емоційної та поведінкової сфери дитини.

Особливої ваги набуває готовність педагогів працювати у команді психолого-педагогічного супроводу, застосовувати сучасні методи оцінювання освітніх труднощів, реалізовувати моделі партнерства з батьками. Інноваційні технології, такі як інклюзивно-ресурсний підхід, адаптивна освіта, доказові корекційні методики, значною

мірою підвищують ефективність підтримки й сприяють успішній соціалізації учнів з ООП. Таким чином, дослідження сучасних підходів до супроводу дітей з ООП в інклюзивному середовищі є надзвичайно актуальним і відповідає стратегічним завданням розвитку освіти в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами отримала широке висвітлення у працях сучасних українських науковців, які з різних наукових позицій обґрунтовують необхідність створення інклюзивного середовища та становлення нових підходів до підтримки дитини з ООП. Значний внесок у розвиток теоретико-методологічних засад інклюзивної освіти зробив В. Бондар (Bondar, 2023), який у своїх працях розглядає інклюзивну освіту як соціально-педагогічну систему, що перебуває у постійному розвитку та потребує науково обґрунтованих моделей супроводу. Він підкреслює важливість індивідуалізації не лише освітніх, а й виховних і корекційно-розвиткових впливів, що забезпечують гармонійний розвиток дитини.

Комплексний аналіз сутності інклюзії, її завдань і викликів подано в монографії А. Колупаєвої (Kolupaieva, 2009). Дослідниця акцентує увагу на зміні парадигми освіти – від компенсаційної моделі до моделі підтримки, що спирається на потреби дитини, її сильні сторони та соціальну взаємодію. Науковиця підкреслює, що ефективний супровід можливий лише за умови командної взаємодії фахівців, партнерства з батьками та забезпечення доступності освітнього середовища. Вона обґрунтовує необхідність міждисциплінарної взаємодії, підкреслюючи, що ефективність інклюзивної освіти визначається рівнем узгодженості дій педагогів, психологів, реабілітологів і сім'ї дитини.

Питання психологічного супроводу дітей з ООП в умовах інклюзивного навчання розкривають у своїх роботах Н. Зобенько та Т. Зорочкіна (Zobenko, Zorochkina, 2023). Авторки підкреслюють значення раннього виявлення освітніх та емоційних потреб дитини, а також важливість застосування психологічних методик, спрямованих на розвиток емоційно-вольової сфери, комунікативної компетентності та соціальної адаптації. Учені доводять, що ключову роль відіграють установки педагога, його здатність

до емпатії та вміння створювати підтримувальне середовище для дітей різних категорій.

Подібної позиції дотримується й І. Луценко (Lutsenko, 2013), яка детально описує алгоритми психологічної підтримки учнів з ООП, зокрема індивідуальний підбір стратегій роботи з різними типами порушень розвитку. Дослідниця наголошує на необхідності взаємодії психолога з педагогами та батьками задля комплексної підтримки дитини.

Особливості організації інклюзивного навчання в закладах освіти аналізує І. Кузава (Kuzava, 2016), яка окреслює актуальні проблеми й труднощі педагогів у роботі з дітьми з ООП. Учена підкреслює потребу у підвищенні кваліфікації фахівців, розробленні адаптованих освітніх програм та впровадженні інноваційних форм корекційно-розвиткової роботи.

Погляди С. Миронової (Myronova, 2016), доповнюють сучасні наукові уявлення про роль соціально-педагогічного середовища. Дослідниця акцентує, що результативність супроводу залежить від наявності в закладі освіти психологічно безпечного, чутливого до потреб дітей простору, де функціонує налагоджена система взаємодії між педагогами, асистентами, психологами, батьками та фахівцями інших сфер. Вона пропонує конкретні практичні інструменти, які можуть бути використані педагогами під час організації супроводу дітей з ООП.

Питання організації психологічної підтримки в інклюзивній освіті розглядає також А. Обухівська (Obukhivska, 2017), яка визначає структуру психологічного супроводу та окреслює функції практичного психолога в умовах інклюзивного навчання. Вона наголошує на важливості моніторингу психологічного стану дітей та формуванні індивідуальної траєкторії їх соціально-емоційного розвитку.

Соціально-педагогічний аспект супроводу висвітлює Н. Рачова (Rachova, 2009). У своїх дослідженнях вона підкреслює значення соціальної підтримки дитини та її сім'ї, орієнтованої на створення сприятливих умов для взаємодії в шкільному середовищі та поза ним. Вона визначає ключові напрями діяльності соціального педагога в роботі з дітьми з ООП.

Отже, аналіз наукових джерел свідчить про мультимодальність і міждисциплінарність сучасних підходів до психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потре-

бами. Усі автори підкреслюють потребу в комплексному, командному та індивідуалізованому підході, що є основою ефективного функціонування інклюзивного освітнього середовища. Наукові висновки стають теоретичним підґрунтям для подальшої модернізації інклюзивної освіти та вдосконалення професійної підготовки фахівців, які працюють з дітьми з особливими освітніми потребами.

Мета статті – проаналізувати сучасні підходи до психолого-педагогічного супроводу дітей з ООП в інклюзивному освітньому середовищі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі ґрунтується на принципах гуманізму, індивідуалізації, партнерства та мультидисциплінарності. Сучасний підхід передбачає не лише забезпечення умов доступності, а створення такого освітнього простору, у якому дитина почувається прийнятою, розуміє власні можливості та отримує підтримку у подоланні бар'єрів. Науковці наголошують, що ефективність супроводу визначається його системністю: кожна дитина з ООП має отримувати комплексну допомогу, що включає діагностику труднощів, розробку індивідуальної програми розвитку, корекційно-розвиткову роботу та регулярний моніторинг динаміки. Психолог у команді супроводу виконує функції діагностики емоційних, поведінкових і когнітивних труднощів, сприяє формуванню саморегуляції, розвитку соціальної компетентності. Педагог забезпечує адаптацію змісту навчання, добирає методи та форми роботи з урахуванням можливостей учня. Асистент учителя підтримує дитину у повсякденному освітньому процесі та організовує розвивальне середовище. Тісна взаємодія цих фахівців забезпечує цілісний супровід, який відповідає індивідуальним потребам дитини.

Сьогодні одним із ключових викликів є необхідність використання сучасних корекційно-педагогічних технологій. Багато педагогів у закладах освіти відчують брак практичних інструментів для роботи з дітьми з аутизмом, інтелектуальними порушеннями, порушеннями слуху чи мовлення. Ефективність супроводу значною мірою залежить від того, наскільки школа може забезпечити диференційований підхід, а команда супроводу – застосовувати доказові методики. Для того щоб розкрити структурні

компоненти сучасного супроводу, наведемо узагальнену характеристику його основних напрямів. Зважаючи на складність і багатовимірність роботи з дітьми з ООП, важливо чітко визначити ключові напрями психолого-педагогічного супроводу, які забезпечують системність і комплексність допомоги.

Різні фахівці команди супроводу виконують взаємодоповнювальні функції, що сприяють гармонійному розвитку дитини, її адаптації та успішній інтеграції в освітній процес. Для більш узагальненого й наочного представлення цих напрямів доцільно систематизувати їх у структурованій формі. Саме тому нижче подано таблицю 1, що відображає основні складові супроводу та очікувані результати їх реалізації.

Таблиця демонструє, що супровід дітей з ООП не обмежується окремими корекційними заняттями, а охоплює цілісну систему педагогічної, психологічної й соціальної підтримки. Комплексність цих напрямів дає змогу створити умови, у яких дитина не тільки опановує навчальний матеріал, а й розвиває емоційну стабільність, навички спілкування, самостійність і впевненість у власних силах. Саме цілісність і системність супроводу визначають його результативність. У сучасних інклюзивних закладах освіти дедалі більшого значення набувають підходи, що комплексно враховують індивідуальні особливості дитини. Впровадження інклюзії змінює фокус із компенсаційного підходу, коли увага акцентувалася на корекції порушень, на розвитковий підхід, який передбачає створення умов для максимального розкриття потенціалу кожної дитини з ООП. У практиці роботи фахів-

ців спостерігається перехід від фрагментарних методів до цілісних технологій, орієнтованих на взаємодію всіх учасників освітнього процесу.

Одним із важливих напрямів є використання індивідуальних освітніх траєкторій, які дають змогу адаптувати темп навчання, зміст завдань, рівень складності та форми подання матеріалу. Це забезпечує підтримку дитини як у сильних сторонах, так і в тих сферах, які потребують корекції. Значну роль відіграє й мультисенсорний підхід, що поєднує зорові, слухові, тактильні та моторні канали сприймання, підвищуючи ефективність засвоєння навчального матеріалу дітьми з різними типами порушень.

Сучасні дослідження свідчать про високу результативність технологій розвитку емоційного інтелекту, адже діти з ООП часто відчують труднощі у розпізнаванні, вираженні й регуляції власних емоцій. Педагоги застосовують спеціальні вправи, арт-терапевтичні техніки, ігрові методи, спрямовані на формування емоційної стійкості та соціальних навичок.

Значного поширення в інклюзивній практиці набули також когнітивно-поведінкові стратегії, що допомагають долати дезадаптивні реакції, знижувати тривожність, сприяти розвитку навичок самоконтролю та саморегуляції. Ефективність цих стратегій зростає, коли вони інтегруються у навчальний процес та поєднуються з індивідуальною підтримкою асистента вчителя.

Суттєвим компонентом ефективного психолого-педагогічного супроводу дітей з ООП є створення індивідуалізованого освітнього маршруту, який враховує не лише тип пору-

Таблиця 1

Основні напрями психолого-педагогічного супроводу дітей з ООП в інклюзивному середовищі

Напрямок супроводу	Зміст роботи	Очікуваний результат
Діагностичний	Визначення освітніх труднощів, психоемоційного стану, рівня розвитку; формування психолого-педагогічного висновку.	Розуміння потреб дитини, формування індивідуальної програми розвитку.
Корекційно-розвитковий	Заняття з розвитку мовлення, емоційної сфери, когнітивних функцій; корекція поведінкових труднощів.	Зменшення проявів труднощів, розвиток ключових навичок.
Педагогічний	Адаптація програм, індивідуалізація завдань, добір методів і форм навчання.	Підвищення успішності, включення дитини в освітній процес.
Соціально-педагогічний	Робота над соціалізацією, розвитком комунікативних навичок, взаємодія з колективом.	Формування навичок взаємодії, позитивної самооцінки.
Консультативний	Підтримка батьків, робота з педагогами, спрямована на вирішення проблем дитини.	Підвищення ефективності взаємодії та підтримки дитини у різних середовищах.

шення, а й унікальні пізнавальні стилі, інтереси, темп діяльності та потенційні сильні сторони дитини. У сучасній інклюзивній практиці акцент зміщується з компенсації недоліків на розвиток збережених функцій, що відповідає концепції позитивної педагогіки та підходу, орієнтованого на сильні сторони. Така стратегія дозволяє формувати у дітей з особливими потребами віру у власні можливості, підвищувати мотивацію до навчання та сприяти соціально-емоційному розвитку.

Особливої уваги потребує питання взаємодії між учасниками освітнього процесу. Дослідження показують, що саме командний супровід – ключовий чинник успішної інклюзії. У команду входять учитель, асистент учителя, психолог, соціальний педагог, логопед або дефектолог, а також батьки. Кожен із них виконує специфічну професійну роль, однак ефективність досягається лише тоді, коли всі учасники діють узгоджено, маючи спільну мету та єдине бачення розвитку дитини. Регулярні командні консультації, обмін спостереженнями та оперативне реагування на труднощі дозволяють зменшувати навчальні бар'єри та формувати для дитини стабільне підтримувальне середовище. Важливо зазначити, що сучасні підходи до супроводу базуються на використанні доказових методик. Зокрема, когнітивно-поведінкові техніки, сенсорна інтеграція, методи альтернативної та додаткової комунікації (ААС), візуальні розклади та соціальні історії показали високу результативність при роботі з дітьми з РАС, порушеннями інтелектуального розвитку, мовленнєвими та емоційно-поведінковими труднощами. Використання структурованого освітнього середовища, чітких інструкцій та візуальної підтримки значно підвищує рівень самостійності та знижує рівень тривожності у дітей з ООП.

Не менш важливою є організація освітнього простору. Інклюзивне середовище має бути не лише безпечним, а й адаптивним: забезпеченим сенсорними куточками, зонами для відпочинку, доступними навчальними матеріалами, інклюзивними технологіями та спеціальними засобами корекції. Доведено, що правильно організований простір сприяє оптимізації поведінки та підвищує рівень включеності дитини у освітню діяльність. На особливу увагу заслуговує питання співпраці з батьками. Саме батьки є першими

експертами щодо особливостей своєї дитини, а тому їхня думка є ключовою під час планування ППР. Консультаційна та просвітницька робота з родиною допомагає підвищити педагогічну компетентність батьків, знизити рівень емоційного виснаження та створити узгоджену систему підтримки, яка діє в усіх середовищах перебування дитини. Значущим напрямом психолого-педагогічного супроводу дітей з ООП є розвиток соціально-емоційної компетентності. Діти з різними типами порушень часто демонструють труднощі у розумінні власних емоцій, керуванні поведінкою, встановленні контактів з однолітками. Саме тому важливо впроваджувати спеціальні програми соціально-емоційного навчання, адаптовані до індивідуальних можливостей дитини. До таких програм можуть входити тренінги емоційної регуляції, вправи на розвиток емпатії, формування навичок взаємодії та розв'язання конфліктів. Практика показує, що систематичне використання подібних методик сприяє стабілізації поведінки та покращує психологічний комфорт дитини у шкільному середовищі.

Окремою складовою супроводу є формування академічних навичок. Педагогам важливо застосовувати диференціацію, адаптацію та модифікацію навчальних завдань. Диференціація дозволяє варіювати рівень складності за єдиною темою, адаптація змінює спосіб подання матеріалу, а модифікація передбачає зміну самої навчальної мети відповідно до можливостей дитини. Це забезпечує доступність освіти та сприяє відчуттю успіху навіть у дітей із суттєвими порушеннями розвитку. Ще одним актуальним питанням є впровадження технологій інклюзивного навчання. Використання інтерактивних платформ, спеціальних застосунків, програм для альтернативної комунікації та цифрових ресурсів значно розширює можливості підтримки. Технології дозволяють створити індивідуальний темп навчання, візуалізувати складні поняття, використовувати сенсорні стимули та підтримувати увагу дитини. Оскільки сучасний супровід базується на комплексності, важливо розуміти, що діяльність фахівців повинна охоплювати різні напрями впливу. Це демонструє така систематизація: Для кращого розуміння ролі різних спеціалістів у супроводі дітей з ООП доцільно узагальнити основні функції кожного учасника команди психолого-педагогіч-

ного супроводу. Це дозволяє побачити структуру взаємодії, межі відповідальності та логіку комплексного підходу. Щоб систематизувати ключові напрями діяльності спеціалістів, подамо узагальнену характеристику їхніх функцій у таблиці 2.

Як видно з таблиці, кожен учасник команди має чітко визначені функції, які водночас доповнюють одна одну. Саме цілісність підходу, злагодженість дій та регулярний обмін інформацією забезпечують системність супроводу. Це дозволяє створити для дитини з ООП стабільне, передбачуване та підтримувальне освітнє середовище, у якому вона може демонструвати власну динаміку розвитку та досягати максимально можливих результатів.

Важливою складовою ефективного психолого-педагогічного супроводу дітей з ООП є формування позитивного освітнього середовища, у якому дитина відчуває себе прийнятою, захищеною та включеною до колективу. Безпечна, емоційно комфортна атмосфера знижує рівень тривожності, сприяє кращому засвоєнню матеріалу та розвитку навичок саморегуляції. Педагогам важливо працювати над розвитком культури інклюзивності у класі: проводити бесіди про толерантність, моделювати ситуації емпатійної поведінки, формувати у дітей розуміння, що всі учні різні, але рівноцінні. Створення адаптованих умов (зміна розсадки, використання альтер-

нативних способів відповіді, сенсорні куточки) також сприяє позитивному психологічному фону. Не менш важливою складовою супроводу є розвиток комунікативних навичок. Діти з ООП можуть мати труднощі у вираженні власних думок, встановленні контактів або використанні невербальних сигналів. Психологи та логопеди активно застосовують методики альтернативної та додаткової комунікації (АДК), що включають піктограми, картки PECS, комунікатори, мобільні додатки. Використання таких допоміжних засобів не лише полегшує взаємодію дитини з дорослими та однолітками, а й знижує рівень фрустрації та поведінкових труднощів, пов'язаних із неможливістю висловити свої потреби.

Особливу увагу слід звертати на розвиток пізнавальних процесів – уваги, пам'яті, мислення, сприймання. Використання ігрових методів, мультимодальних підходів та часткового програмування дій дозволяє структуровано формувати когнітивну сферу дитини. Ефективними є вправи з використанням сенсорних матеріалів, які сприяють стимуляції різних аналізаторів і забезпечують кращу фіксацію інформації. Наприклад, діти із затримкою психічного розвитку демонструють кращу динаміку, коли навчальний матеріал поєднує тактильні, візуальні та аудіальні стимули, що активує додаткові механізми засвоєння.

Таблиця 2

Функції фахівців команди психолого-педагогічного супроводу дітей з ООП

Учасник команди супроводу	Основні функції	Очікувані результати для дитини
Вчитель (предметник або вчитель початкових класів)	Добір адаптованих завдань; реалізація стратегій інклюзивного навчання; підтримка освітньої мотивації.	Підвищення навчальної успішності; зниження тривожності; активніша участь у навчанні.
Асистент вчителя	Надання індивідуальної підтримки; допомога у комунікації та організації поведінки; сприяння соціалізації.	Формування самостійності; краща адаптація в колективі; стабільна поведінка.
Практичний психолог	Проведення діагностики; корекційно-розвивальна робота; консультування батьків і педагогів; моніторинг емоційного стану.	Покращення емоційного балансу; розвиток комунікативних навичок; зменшення поведінкових труднощів.
Вчитель-дефектолог / корекційний педагог	Реалізація корекційних занять; розвиток когнітивних, мовленнєвих та сенсомоторних функцій; індивідуалізація навчання.	Позитивна динаміка розвитку; компенсування труднощів; зміцнення навчальних умінь.
Соціальний педагог	Сприяння взаємодії між школою та сім'єю; соціально-педагогічний супровід; робота з сімейними труднощами.	Поліпшення сімейного клімату; зменшення кризових ситуацій; ефективна соціалізація.
Батьки / законні представники	Участь у розробленні ІПР; домашня підтримка; формування стабільного емоційного середовища.	Закріплення навичок удома; підтримка впевненості; узгодженість у вимогах.
Логопед	Корекція мовленнєвих порушень; формування комунікативної компетентності; розвиток фонетико-фонематичних умінь.	Покращення мовлення; розвиток комунікації; легше включення в групову роботу.

У сучасних умовах окремого значення набуває взаємодія з батьками, яка повинна базуватися на принципах партнерства. Педагоги й фахівці супроводу мають не лише інформувати родину про особливості розвитку дитини, але й формувати у батьків впевненість у їхній виховній компетентності. Регулярні консультації, тренінги батьківських навичок, участь у плануванні ППР допомагають родині краще розуміти індивідуальні потреби дитини та брати активну участь у її розвитку. Налагоджена комунікація сприяє узгодженості дій між школою та сім'єю й підвищує результативність супроводу. Комплексний супровід неможливий без постійного моніторингу динаміки розвитку. Систематичне оцінювання дозволяє аналізувати, наскільки ефективними є застосовані методики, і вчасно вносити корективи. Моніторинг може проводитися за допомогою діагностичних методик, спостереження, аналізу виконання завдань та зворотного зв'язку від батьків. У сучасній практиці також використовуються цифрові інструменти відстеження прогресу – електронні карти розвитку, онлайн-портфоліо, чек-листи навичок, що дають змогу прозоро фіксувати досягнення дитини. Для систематизації основних форм роботи в рамках супроводу доцільно виділити їх у вигляді узагальненої структурованої таблиці. Це дозволяє чітко відобразити напрями впливу фахівців та педагогів, а також зрозуміти, які методи є базовими, а які – додатковими залежно від особливостей розвитку дитини. Нижче подано таблицю 3, що містить основні форми роботи у психолого-педагогічному супроводі дітей з ООП.

У таблиці представлено основні форми роботи, які реалізуються у сучасних закладах освіти. Вони охоплюють як корекційні, так

і педагогічні та соціально-емоційні аспекти. Комбінування цих форм дозволяє забезпечити дитині всебічну підтримку та створити умови для її гармонійного розвитку. Системний підхід, злагоджена взаємодія фахівців та індивідуалізація методів виступають ключовими чинниками результативності психолого-педагогічного супроводу.

Сучасна система психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами інтенсивно змінюється під впливом технологічних, соціальних та педагогічних тенденцій. Традиційні методи підтримки сьогодні поєднуються з інноваційними моделями, що дозволяють забезпечити більш індивідуалізований, гнучкий та результативний підхід. Одним із ключових напрямів є використання мультимедійних та цифрових ресурсів, які розширюють можливості корекційної роботи. Інтерактивні платформи, адаптивні навчальні програми, візуальні та аудіоматеріали підвищують мотивацію, полегшують сприйняття інформації та створюють умови для диференційованого навчання. Для дітей з порушеннями мовлення чи інтелектуального розвитку ефективними є спеціальні логопедичні застосунки, програми з альтернативної і додаткової комунікації (AAC), які поступово формують навички вираження власних потреб та емоцій. Водночас поширюється застосування інклюзивних педагогічних технологій, зокрема ко-навчання, командного викладання (team-teaching), тьюторського супроводу та індивідуальних освітніх траєкторій. Такі моделі дозволяють створювати більш природне середовище взаємодії, підтримувати академічний розвиток та сприяти соціальній інтеграції дітей з ООП у загальноосвітній простір. Важливу

Таблиця 3

Основні форми психолого-педагогічної роботи з дітьми з ООП

Напрямок роботи	Характеристика	Приклади реалізації
Корекційно-розвитковий	Спрямована на подолання або пом'якшення порушень розвитку	Логопедичні заняття, корекція пізнавальних процесів, сенсорна інтеграція
Психологічна підтримка	Забезпечує емоційний комфорт, корекцію поведінки та розвиток соціальних навичок	Арттерапія, казкотерапія, тренінги емоційної регуляції
Педагогічна робота	Формує академічні навички, адаптує навчальний контент до можливостей дитини	Адаптовані завдання, модифікації програм, диференціація навчання
Соціально-педагогічна підтримка	Сприяє адаптації дитини у соціальному середовищі, роботі з родиною	Консультації батьків, соціальні проекти, взаємодія з службами
Інклюзивно-цифрові технології	Забезпечують доступність освіти через використання цифрових засобів	Програми АДК, візуальні розклади, мобільні додатки для розвитку

роль відіграють також терапевтичні методики, що інтегруються в освітній процес: арт-терапія, казкотерапія, сенсорна інтеграція, музикотерапія, ігротерапія. Наявність таких методів робить супровід не лише корекційним, а й глибоко розвивальним і гуманістичним. Вони допомагають знижувати тривожність, регулювати емоційні стани, підвищувати самооцінку та формувати впевненість у власних можливостях. Особливо варто відзначити міждисциплінарну взаємодію фахівців. Сьогодні ефективний супровід неможливий без постійної координації дій учителів, асистентів, психологів, логопедів, реабілітологів і соціальних педагогів. Командний підхід забезпечує цілісність підтримки, дає змогу узгоджувати корекційні стратегії та своєчасно реагувати на зміни в розвитку дитини.

Таким чином, інноваційні підходи поглиблюють зміст психолого-педагогічного супроводу та підвищують його результативність. Вони формують підґрунтя для створення інклюзивного середовища, у якому кожна дитина з ООП може реалізувати свій потенціал і відчувати себе успішною.

Ефективність психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами значною мірою залежить від того, наскільки якісно вибудована взаємодія між закладом освіти та родиною. Сім'я відіграє ключову роль у розвитку дитини, адже саме в домашньому середовищі формуються первинні навички, моделі поведінки та емоційні реакції. Тому партнерська співпраця педагогів і батьків є одним з фундаментальних компонентів інклюзивного освітнього процесу. Психологи та педагоги наголошують, що залученість родини підвищує результативність корекційно-розвивальної роботи, зменшує ризики регресу в розвитку та забезпечує сталість позитивних змін. У взаємодії з батьками необхідно дотримуватися принципів відкритості, довіри, взаємної поваги та доступності інформації. Батьки повинні розуміти, які методики використовуються, які цілі ставляться в межах ІПР, а також брати участь у їх коригуванні. Одним із важливих аспектів є просвіта та консультування батьків. Фахівці надають рекомендації щодо особливостей поведінки дитини, оптимальних способів реагування на труднощі, формування режиму дня, розвитку комунікативних і соціальних навичок. Часто педагогічні колективи орга-

нізуюють тренінги, семінари та індивідуальні консультації, спрямовані на формування у батьків компетентності щодо підтримки власної дитини. Особливої уваги потребує емоційний стан батьків дітей з ООП, оскільки вони часто переживають тривогу, виснаження, невпевненість у майбутньому та інформаційне перевантаження. Психологічна підтримка сімей допомагає долати бар'єри, зменшувати стрес, сприяє стабілізації емоційного фону та підвищує внутрішню ресурсність. У багатьох закладах створюються батьківські клуби, групи взаємодопомоги або залучаються фахівці з сімейного консультування. Важливою складовою партнерства є узгодженість дій між педагогами та родиною. Ті самі моделі поведінки, вправи, правила та корекційні методи, що використовуються у школі, мають застосовуватися й удома. Єдині підходи забезпечують стабільність освіти й дають змогу дитині швидше адаптуватися до різних життєвих ситуацій. Завдяки цьому підвищується ефективність навчання, формується послідовність у засвоєнні навичок і мінімізуються конфліктні чи стресові реакції.

Таке партнерство сприяє не лише розвитку дитини, а й формуванню інклюзивної культури в сім'ї та суспільстві загалом. Адже коли батьки усвідомлюють значення педагогічних стратегій, розуміють особливості розвитку, визнають унікальність власної дитини, вони стають активними учасниками освітнього процесу. Таким чином, психолого-педагогічне партнерство між родиною та закладом освіти є одним із найпотужніших ресурсів, що забезпечує успішний розвиток дітей з ООП та сприяє їхній соціальній інтеграції.

Висновки. Психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі є комплексним і багатовимірним процесом, що ґрунтується на взаємодії фахівців різного профілю. Аналіз теоретичних підходів та сучасних практик дозволяє стверджувати, що результативність супроводу безпосередньо залежить від правильно проведеної діагностики, індивідуального планування розвитку, реалізації корекційно-розвиткових заходів та систематичного моніторингу динаміки дитини. Особливо важливою є міждисциплінарна взаємодія, оскільки саме командний підхід забезпечує комплексний вплив на освітні, психологічні, соціальні та емоційні потреби

учнів з ООП. Вагому роль відіграє створення психологічно безпечного та підтримувального освітнього середовища, яке сприяє адаптації, розвитку самостійності, формуванню позитивної самооцінки та підвищенню навчальної мотивації дитини. Таким чином, ефективний супровід дітей з ООП в інклюзивному просторі можливий лише за умови професійної компетентності

педагогів, системності в організації корекційної роботи та забезпечення партнерської взаємодії між закладом освіти, родиною та фахівцями супроводу. Перспективними є подальші дослідження, спрямовані на вдосконалення моделей психолого-педагогічного супроводу з урахуванням індивідуальних освітніх траєкторій дітей з ООП.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бондар В. І. Система освіти і виховання дітей з особливими освітніми потребами: досвід минулого – погляд у майбутнє. Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2023. 128 с.
2. Зобенько Н. А., Зорочкіна, Т. С. Особливості психологічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання. *Академічні студії. серія «педагогіка»*, (1), 28–34. <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2023.1>.
3. Колупасва А. А., Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: Монографія. Київ: «Самміт-Книга», 2009. 272 с.
4. Кузава І. Б. Актуальні проблеми навчання та виховання дітей в інклюзивному освітньому середовищі [Електронний ресурс Педагогічний часопис Волині. 2016. № 1. С. 97-102.
5. Луценко І. В. Психологічний супровід дитини з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання. *Практичний психолог: Школа*. 2013. № 10. С. 4-15.
6. Миронова С. П. Педагогіка інклюзивної освіти: навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2016. 164 с..
7. Обухівська А. Г. Психологічний супровід інклюзивної освіти : метод. рек. / ред. А. Г. Обухівська. Київ: УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2017. 92 с.
8. Рачова Н. Соціально-педагогічний супровід дітей з особливими потребами. *Дефектолог*. №10, 2009. С. 4–8.

REFERENCES:

1. Bondar, V. I. (2023). Systema osvity i vykhovannia ditei z osoblyvymy osvitynyu potrebamy: dosvid mynuloho – pohliad u maibutnie [The system of education and upbringing of children with special educational needs: experience of the past – a look into the future]. Kharkiv: KhNPU named after H. S. Skovoroda, 128 p. [in Ukrainian].
2. Zobenko, N. A., & Zorochkina, T. S. (2023). Osoblyvosti psykhologichnoho suprovodu ditei z osoblyvymy osvitynyu potrebamy v umovakh inkliuzyvnoho navchannia [Features of psychological support for children with special educational needs in inclusive education]. *Akademichni studii. Seriiia “Pedahohika”*, (1), 28–34. <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2023.1> [in Ukrainian].
3. Kolupaieva, A. A. (2009). Inkliuzyvna osvita: realii ta perspektyvy [Inclusive education: realities and prospects]. Kyiv: Sammit-Knyha, 272 p. [in Ukrainian].
4. Kuzava, I. B. (2016). Aktualni problemy navchannia ta vykhovannia ditei v inkliuzyvnomu osvitu'omu sere dovys hchi [Current problems of teaching and upbringing children in an inclusive educational environment]. *Pedahohichni chasopys Volyni*, 1, 97–102. [in Ukrainian].
5. Lutsenko, I. V. (2013). Psykhologichni suprovid dytyny z osoblyvymy osvitynyu potrebamy v umovakh inkliuzyvnoho navchannia [Psychological support for a child with special educational needs in inclusive learning]. *Praktychnyi psykholog: Shkola*, 10, 4–15. [in Ukrainian].
6. Myronova, S. P. (2016). Pedahohika inkliuzyvnoi osvity: navchalno-metodychni posibnyk [Pedagogy of inclusive education: educational-methodical manual]. Kamianets-Podilskyi: Kamianets-Podilskyi National University named after Ivan Ohiienko, 164 p. [in Ukrainian].
7. Obukhivska, A. H. (2017). Psykhologichni suprovid inkliuzyvnoi osvity: metodychni rekomendatsii [Psychological support of inclusive education: methodological recommendations]. Kyiv: UNMTs of Practical Psychology and Social Work, 92 p. [in Ukrainian].
8. Rachova, N. (2009). Sotsialno-pedahohichni suprovid ditei z osoblyvymy potrebamy [Social and pedagogical support of children with special needs]. *Defektoloh*, 10, 4–8. [in Ukrainian].

Дата першого надходження рукопису до видання: 14.11.2025
Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 17.12.2025
Дата публікації: 30.12.2025